

Jordi Creus: L'èxit de la revista "SÀPIENS"

Bon dia. La primera cosa que voldria fer és donar les gràcies a la Institució de les Lletres Catalanes per haver-me convidat a estar avui aquí entre vosaltres. La xerrada que he de fer es titula "L'èxit de Sàpiens". Us puc assegurar que aquest títol no l'he posat jo, tot i que mentiria si no reconegués que estic molt satisfet per l'evolució de la revista. Per entendre això, hauríem de començar per definir què és la revista Sàpiens i a quin públic s'adreça. Sàpiens és una revista de divulgació històrica. Això vol dir que és una publicació dirigida al grup públic, és a dir, a totes aquelles persones de casa nostra que tenen interès en el seu propi passat. No és una revista especialitzada adreçada als membres de l'academia. Ja hi ha altres publicacions que fan amb èxit aquesta tasca tan necessària.

Sàpiens és també una revista d'història de Catalunya i el món escrita en llengua catalana. I val a dir que molta gent s'ha sorprès de l'èxit de vendes de Sàpiens tractant-se, com es tracta d'una revista escrita en llengua catalana. A mi m'agradari perdre un minut en aquesta qüestió ja que me l'he sentit a dir moltes vegades. Penso que els catalans ens hem de treure del damunt aquest pessimisme crònic que diu que les coses que es fan en la nostra llengua tenen poquíssimes possibilitats de reeixir a casa nostra. Això és fals. El que cal és que fem productes de qualitat. Llavors, la llengua és secundària. I la prova més evident d'aquesta afirmació és que les vendes de la nostra revista ronden els 21.000 exemplars mensuals de mitjana segons OJD i els nostres lectors mensuals són aproximadament 100.000, segons dades del Baròmetre per la Comunicació i la Cultura. La xifra de lectors és molt important.

I encara més, aquestes xifres ens converteixen en la revista més venuda en la nostra llengua. Però no només això, ja que, en relació a la població a la qual va dirigida, aquestes xifres ens confirmen com una de les revistes d'història més venuda d'Europa en termes relatius, per davant de revistes tan prestigioses com la mateixa BBC History anglesa, que és la

revista que totes les persones que fem divulgació històrica en un o altre moment hem pres com a model. I us mentiria si no us digués que un dels nostres objectius és vendre el màxim nombre de revistes cada mes, en un mercat tan complicat com és el del quiosc, on Sàpiens ha de competir mes rere mes amb desenes d'altres publicacions generalment amb molts més recursos econòmics per a obsequis o publicitat.

Però és que, en relació amb això que us deia de la llengua catalana, nosaltres no hem descobert la sopa d'all. Hi ha exemples de revistes en llengua catalana que van sortir abans que la nostra i que han tingut i tenen un bon èxit en el mercat, com per exemple el Descobrir Catalunya o el Descobrir Cuina. A més, el més normal del món és que si fem una revista a Catalunya centrada en bona part en la història de Catalunya la fem en català.

Dit això, m'agradaria afegir que, de moment a Sàpiens hem tret 73 números al carrer. El proper 20 de novembre sortirà el número 74 amb un tema de portada apassionant. Sàpiens és la primera revista que ha tingut accés al Arhivo de Vagos y Maleantes del franquisme, l'arxiu en què la dictadura incloïa les activitats dels homosexuals i els transvestits que van viure durant el franquisme. Per primera vegada publiquem informacions incloses en els expedients oberts contra homosexuals que van patir les represàlies de la dictadura. Allà hi hem trobat de tot: denúncies anònimes, denúncies de capellans amb nom i cognoms, informes sobre batudes en locals d'ambient, sentències judicials, informes mèdics, condemnes i també informacions de tractaments amb electroxocs i de suïcidis d'homosexuals a les presons. Sobre els electroxocs, a més d'un li pot semblar l'argument d'una pel·lícula de terror. Però certament, en aquest arxiu, que actualment està en mans del Departament de Justícia de la Generalitat, hi ha proves de l'existència d'aquests tractaments per eradicar l'homosexualitat de l'Espanya franquista. Hem trobat proves de diversos tractaments. Eren les anomenades teràpies preventives, algunes dels quals es van realitzar, segons aquests documents, a llocs com l'Hospital Clínic de Barcelona. Per exemple, hi havia les injeccions antierecció, unes injeccions d'apomorfina, una

substància química que suposadament tenia la propietat d'inhibir la capacitat erèctil. Una altra teràpia correctiva eren els electroxocs. Als homosexuals se'ls connectaven electrodes a diferents parts del cos. Llavors se'ls projectaven imatges amb dones lleugeres de roba mentre sonava una música suau. Cada trenta segons, sortia una nova imatge. Quan, de tant en tant, les dones desapareixien i sortien homes en banyador, la mà del metge accionava una descàrrega que durava uns deu segons. El problema d'aquest tractament segons els seus promotors, no era el dolor dels pacients, sinó que era llarg i car. I finalment, la tercera gran teràpia correctiva eren directament les intervencions al cervell. Les havia practicat un dels psiquiatres preferits del franquisme, Juan José López Ibor. Aquest metge es va vanter d'haver-les practicat en un congrès mèdic celebrat l'any 1973 a la ciutat italiana de San Remo. La lobotomia era una intervenció quirúrgica al lòbul inferior del cervell. No cal dir que es tractava d'una mesura ineficaç per reconduir la sexualitat i que, a més podia produir als pacients lesions irreversibles en la memòria i la vista, i fins i tot, podia produir epilèpsia.

Així doncs, el proper 20 de novembre sortirà al carrer el número 74 de la nostra revista. Això vol dir que fa més de sis anys que existim. Ara bé, abans d'aquell setembre de 2002, abans de la sortida del primer número vam haver de fer els fonaments de la revista, una feina que ens va portar gairebé dos anys més. No us vull explicar ara aquí amb pèls i senyals com ens ho vam fer per planificar la sortida de Sàpiens perquè em temo que us avorriaria molt. El que sí que us vull dir, és que una de les meves feines al llarg d'aquests dos anys va ser anar a parlar amb molta gent de la cultura d'aquest país, a recollir les seves impressions sobre la possible aparició al mercat d'una nova revista d'història en llengua catalana. He de dir que, tot i que alguna gent va il·lusionar-se amb la idea, bona part de les persones que vaig anar a veure em van desaconsellar que féssim aquest pas. A les reticències sobre la llengua s'hi sumaven les afirmacions que la història era avorrida. I jo sempre els deia el mateix. Sí, la història és avorrida si per història entenem aprendre'ns la inacabable llista dels reis gots o bé un seguit de dates i d'efemèrides. Naturalment

que la història és avorrida, és la cosa més avorrida del món. Però nosaltres, la gent que fem el Sàpiens teníem el convenciment que la història de veritat no sols no era avorrida, sinó que és una aventura apassionant. I així és com hem volgut fer el Sàpiens, explicant la història com una aventura apassionant, explicant aquesta història amb un llenguatge modern fruit de la unió entre periodistes i historiadors, sense escatimar cap recurs en les il·lustracions i en el disseny, amb una informació molt fragmentada, plena de segons nivells de lectura i sobretot sense donar res per sabut.. Amb això teníem una petita part de l'èxit assegurat. Però només amb això no anàvem enlloc, ja que podíem caure clarament en la frivolitat. Per això vam decidir envoltar-nos d'un grup d'assessors on hi ha representats bona part dels millors historiadors de la Catalunya actual. Gent com el Josep Benet, fins poques setmanes abans de la seva mort, com el Jaume Sobrequès, el Josep M. Solé i Sabaté, l'Andreu Mayayo, l'actual director del Museu d'Història de Catalunya Agustí Alcoberro o com l'arqueòleg Eudald Carbonell. D'aquesta manera aconseguíem un llenguatge fresc, amè, a vegades fins i tot divertit, però amb tot el rigor necessari. Mireu, una veritat es pot explicar d'una manera ensopida o d'una manera divertida, i nosaltres hem optat per la segona. Ara bé, tenint molt clar que sense rigor no hi ha història.

Ja que parlem de l'èxit de Sàpiens, voldria afegir que una de les nostres claus ha estat fer una revista de divulgació històrica diferent de la resta que es fan des de Catalunya, generalment en castellà. Nosaltres vam optar des del primer número per la investigació. Aquell primer número duia un article de portada que explicava la història de Joan Pujol, més conegut amb el nom de "Garbo", l'espia català al servei dels anglesos que, en plena Segona Guerra Mundial, va aconseguir fer creure als caps de l'exèrcit nazi que l'avui conegut com a desembarcament de Normandia no es produiria per Normandia sinó per Calais, uns quilòmetres més al nord. Aquesta història, que va ser decisiva per escurçar aquella guerra era coneguda. Quina va ser l'aportació de Sàpiens? El dia que el Foreign Office britànic va desclassificar tots els documents relacionats amb Garbo, Sàpiens era allà, a Londres, a l'hora justa que obrien l'arxiu. Allà vam trobar

moltíssima documentació sobre l'espia, en forma de cartes, telegrams i missatges xifrats. Vam llegir els documents que Garbo enviava a l'exèrcit alemany amb coordenades falses per possibles bombardejos sobre Londres. A mi, però, el que particularment em va fer més gràcia va ser llegir les vides i miracles dels tretze subordinats de Garbo. Uns personatges pels quals cobrava diners dels alemanys i que només existien en la seva imaginació. Tot això i molt més vam trobar, i aquesta va ser la nostra aportació, una aportació que resumeix molt bé quina és la nostra filosofia i el nostre mètode de treball i que ens va permetre, en aquell moment, ser el primer mitjà de comunicació del món en publicar aquesta documentació sobre l'espia català. Aquesta exclusiva de Sàpiens, posteriorment, va ser reproduïda, citant la font, a diversos mitjans anglesos i nor-americans.

I a partir d'aquell primer número, les coses han continuat de la mateixa manera. A tall d'exemple, Sàpiens, amb l'ajut del Josep Benet i l'Albert Manent, va trobar a Caracas, Veneçuela, Ramon de Colubí, el militar franquista que havia estat l'advocat defensor del president Lluís Companys en el consell de guerra que va acabar amb la seva sentència de mort i la seva execució la matinada del 15 d'octubre de 1940. Amb Colubí vam reviure totes les interioritats del judici i les darreres hores de vida del president. Sempre recordaré quan amb el Jordi Finestres, que és la persona que va anar a Carcasa vam anar a veure al Josep Benet a casa seva i li vam entregar la gravació amb les més de set hores d'entrevista amb Colubí. Us puc assegurar que aquell dia Benet va ser un home feliç. Sàpiens també va descobrir com, on i quan va morir Pere Joan Barceló, el guerriller Carrasquet o Carrasclet, un dels herois de la resistència contra Felip V. També vam explicar la xarxa d'espies nazis a la Catalunya de la postguerra, i hi vam posar noms i cognoms i fins i tot domicilis, gràcies a la documentació trobada als Arxius Nacionals dels Estats Units,

Vam publicar per primera vegada els noms de prop de cinc mil persones mortes durant la Guerra Civil i enterrades en fosses comunes que, als anys 60 del segle XX, van ser traslladades al Valle de los Caídos, al costat del dictador. I també, per acabar i no

estendre'm més, vam descobrir la xarxa dels espies catalans al servei de Franco durant la Guerra Civil, una documentació que vam trobar a Fontainebleu, als Arxius Nacionals Francesos i que va causar un gran rebombori a causa, sobretot, d'alguns dels noms que hi apareixien.

Aquest és el veritable tret distintiu de Sàpiens. Nosaltres volem investigar i hem posat els mitjans per poder fer-ho. A Sàpiens tenim un pressupost de 60.000 euros anuals per a investigació i cada any anem a diferents arxius del món a buscar notícies. Per exemple, durant aquest 2008, col·laboradors de Sàpiens han anat a Washington, als Arxius Nacionals dels Estats Units, a diversos arxius de París i de Londres, a diversos arxius alemanys (per cert, en un d'ells vam trobar i publicar una còpia del resum original de la reunió del 23 d'octubre de 1940 entre Franco i Hitler a Hendaia per tal de pactar l'entrada d'Espanya a la Segona Guerra Mundial). Hem anat a arxius de Moscou, de Ginebra, de Nàpols, de Roma, de Madrid, d'Alcalà de Henares, de Simancas, d'Àvila. I, a més, lògicament, a la majoria d'arxius catalans amb documentació útil per a la nostra revista.

Per exemple, recentment, vam elaborar un reportage del qual estic especialment satisfet sobre un aspecte molt interessant de la cacera de bruixes. Vam trobar,, en diferents arxius locals, com els de Reus, Tortosa o Montblanc, un seguit d'informacions que ens van permetre reconstruir la vida del, fins ara, primer caçador de bruixes conegut: el Joan Malet, un endevinaire que anava pels pobles i ciutats buscant marques que li permetessin descobrir les bruixes que s'amagaven entre la població. Per culpa de la feina d'aquest personatge, desenes i desenes de dones van ser detingudes, torturades i penjades, acusades de bruixeria. Amb això vull dir que les nostres investigacions poden ser més locals o més internacionals. I tot i que la majoria són del segle XX, sobre la guerra civil, el franquisme o la Segona Guerra Mundial, també poden ser d'altres èpoques, com el del Joan Malet, un personatge sinistre del segle XVI, o sobre el general Moragues, el gran heroi de la Guerra de Successió, del qual vam aportar noves dades i documents que van permetre reconstruir amb més certesa com era

i què va fer aquest personatge.

Tota aquesta feina ens permet tenir un segell d'identitat propi. Sàpiens és una revista de divulgació històrica que investiga, que trepitja els arxius. i que aporta alguna cosa. I a més, és una revista que té especial atenció en uns temes determinats que ningú més té en compte. Catalunya, els Països Catalans, estan plens de temes apassionants que no mereixen l'atenció de la resta de revistes d'història perquè els consideren massa locals. Per exemple, el terratrèmol d'Olot del segle XV, les fires de bestiar de pota rodona que es van extingir amb l'arribada de la mecanització al camp als anys 60 del segle passat o la vida a llocs com Cadaqués o la Barceloneta fa cent anys.

En definitiva, això és Sàpiens, una revista de divulgació històrica escrita en la nostra llengua, que investiga als arxius i que té com a marc de referència no Espanya, com la resta de revistes de divulgació històrica que es fan al nostre país, sinó els Països Catalans. I tot això amb la màxima naturalitat i tenint també molt clar que la nostra revista ha de competir en el mercat i guanyar diners, ja que, en definitiva, aquest és l'objectiu principal de l'empresa, ja que sinó guanyéssim diners, no hi hauria Sàpiens, com no hi hauria Descobrir Catalunya o Descobrir Cuina.

Per acabar, m'agradaria dir-vos que el balanç que faig d'aquests més de sis anys de vida de Sàpiens és clarament positiu. Torno a repetir les xifres: segons OJD, Sàpiens té unes vendes de 21.000 exemplars mensuals. I segons el Baròmetre de la Comunicació i la lectura, els nostres lectors s'aproximen als 100.000 cada més, molt per damunt de revistes com Historia y Vida o Clio, fetes en castellà des de Barcelona.

I aquest èxit, més enllà de les xifres, l'insereixo en una època en què la gent de carrer, la gen normal, s'interessa amb més intensitat per la història. Pareu-vos a pensar quants llibres d'història es publiquen actualment a Catalunya. En aquest sentit, és simptomàtic, també, el boom de la novel·la històrica a casa nostra, sigui quina sigui la particular opinió que tinguem cada un

de nosaltres sobre la novel·la històrica. I també els programes i els documentals de TV3 sobre temes històrics situats en horari de màxima audiència. O bé els programes de ràdio en què el protagonistes són els fets històrics. Això, uns anys enrere era una cosa impensable.

I jo he notat que aquest creixent interès per la història té un dels seus punts principals de protagonisme en tot allò relacionat amb la guerra civil i la postguerra

Sens dubte, el mantell de silenci que va posar la classe política de la transició sobre aquesta dramàtica etapa de la nostra història ja ha estat aixecat per una opinió pública que vol conèixer el seu passat més immediat i més desconegut. I això és, des de tots els punts de vista, una bona notícia.